

**PARTAIDETZA EREDUETATIK
ERAIKITZE KOLEKTIBORA**
**Kultura herrikoiak, ilusionismo soziala
eta jabe-gabetzea**

Javier Encina, Ainhoa Ezeiza, Lide Salbarredi, Irati Guridi
(koord.)

2. edizioa

EGUNEROKO BIZITZAREN AUTOGESTIOA 1

Donostia / Sevilla, 2015eko iraila

ISBN: 978-84-15602-12-5

Material hau edozein medio edo formatutan partekatu, kopiatu, berriz banatu eta egokitzeko askatasuna duzu, baldintza hauen pean:

- **Aitortu:** Autoreak eta lanaren iturria aipatu behar dituzu.
- **Berdin partekatu:** Edukien jatorrizko lizentzia bera erabili behar duzu materiala berrerabiltzean.

Argitaratzaileak:

Ilusionista Sozialen Mintegia
Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU)
ilusionistasozialak@gmail.com
UNILCO-espacio nómada
Ilusionista Sozialen Kolektiboa
<http://ilusionismosocial.org/>

Inprimatzailea:

Celestino Illarramendi
Donostiako Irakasleen Unibertsitate Eskola
Oñati plaza 3, z.g., 20018 Donostia (Gipuzkoa)

Azalaren diseinua: Ainhoa Ezeiza, Bitiji-Toreador de Pájaros.

1. edizioaren argitaratzailea: Ikaskidetza Sarea-Gipuzkoako Foru Aldundia, Ilusionista Sozialen Mintegia (UPV/EHU).
Argitaratzaile eta inprimatzailea: Bitiji-Toreador de Pájaros. Baterako argitalpena: UNILCO-espacio nómada, Ilusionista Sozialen Kolektiboa.

Aurkibidea:

<i>JENDEAREKIN ETA JENDEARENGANDIK PARTE HARTZEN.</i> <i>SARRERA BAT.</i> Javier Encina, M ^a Ángeles Ávila, José A. Castro, Eva Escudero, Ana Karen García, Begoña Lourenço, Dresda Enma Méndez, Rubén Montaña, Carmen Pérez, Mónica Matilde Ramírez, Ángel Rodríguez eta Juan Manuel Zaragoza (itz.: Lide Salbarredi).....	5
<i>ILUSIONISMO SOZIALAREN PRINTZIPIOEN INGURUAN.</i> Javier Encina eta M ^a Ángeles Ávila (itz.: Itziar Rodríguez, Olatz Carreira, Ainhoa Ezeiza)	17
<i>KULTURA HERRIKOIAK.</i> UNILCO-espacio nómada (itz.: Irati Guridi, Aitor Errazkin)	50
<i>JABE-GABETZEA. SARRERA BAT.</i> Javier Encina eta M ^a Ángeles Ávila (itz.: Ainhoa Ezeiza)	78
<i>HIZKUNTZAREN JABE-GABETZEA.</i> Ainhoa Ezeiza, Nahia Delgado eta Javier Encina (itz.: Ainhoa Ezeiza)	100

Itzulpen guztien orrazketa: Ainhoa Ezeiza

Irudia: Ilusionista Sozialen Mintegia eratzeko topaketak prestatzen. Donostiako Irakasleen Unibertsitate Eskola, Euskal Herriko Unibertsitatea (UPV/EHU)

Hizkuntzaren jabe-gabetzea.

Ainhoa Ezeiza, Nahia Delgado eta Javier Encina
Donostia/Sevilla.

Itzulpena: Ainhoa Ezeiza

"Jaun-andreok: hizkuntza ez da inorena; konplexutasun zoragarriko makina hori, zuek zeuek darabilzuena, "herriyak bizilagunakin hitzaitzeko dabilen hoixe", ez da inorena". Agustín GARCIA CALVO (2015:7).

Gure iritziz, hizkuntza ondare komuna da (inorena edo denona, segun eta nork adierazten duen), hizkuntza nagusiki ahozkoa da (ez nahastu ozenki irakurritakoarekin, edo antzerako aldaerekin...). Hizkuntza arautua, normalizatua, aldiz, publikoa da (Estatuarena) eta bere merkaturatzea, masa-hizkuntza bihurtzea, pribatua da (Merkatuarena).

Idazmenak, Kulturak, Eskolak... jabea dute: Estatu edo Merkatua; eta beren irrika da konplexua sinplifikatzea, ez xumetzea. Eta sinplifikatu nahi dute horrela Merkatuak masa kultura bihurtu dezakeelako eta gehiago saldu, eta Estatuak kultura nazional bihurtu dezakeelako eta gehiago kontrolatu; aliantza are handiagoa izan daiteke eta ez sartzeari lehian masiboak eta nazionalak, eta masa kultura nazional bat eratzen da, populismoek egiten duten eran... Konplexua sinplifikatu ondoren, xumea konplikatzen hasten dira (ez konplexutzen). Eta Hizkuntza eta Kultura Legeen bitartez konplikatzen dute (kontrol handiago!), Unibertsitarioentzako Produktu Masiboak erabiliz, hizkuntza inizatikoarekin batera (bere Hiztegi eta guzti... negozio handiagoa!).

Estatu eta Merkatuaren logika menderatzailea aurkitzea da, hau da, bilatzea eta orainaldi nagusitik azaltzea iraganeko gertaerak, orainaldiaren arrazionaltasun menderatzailean enkajatur, Aurrerapen eta Globaltasun zentzua emateko. Eta beren tresnak idazketa eta bere eratorriak dira.

Ahokotasunaren alogikak, kultura herrikoienak, iraganeko espirelean dabilta gure orainaldia ulertzen lagunduko diguten bizitzeko erak topatzeko, eta horrela aukera zabaltzen digute eguneroko bizitzaren erreprodukzioa areagotzeko, eta bide horretatik etorkizun hurbila eraldatzen laguntzeko, bizitzari uko egin gabe (iraganeko bizitza, oraina eta geroa). Modu honetara da posible eguneroko bizitzaren autogestioa.

Zientzia Alternatiboaren planteamendu logikoetatik ere, kultura herrikoiak ukatzen dira, erreakzionarioak edo ezjakinak direlakoan, edo alderantziz (baina emaitza berera iritsiz), kultura herrikoiak IZATETIK baieztatzen dira, Herri baten identitatearen alderdi positibo bat izango balitz bezala. Bi ikuspegiok erabili dira nolabait kultura herrikoien ahalmen antisistemikoak desartikulatzeko, hauek EGOTEAN elikatzen baitira, aukera bakarra pertsona gisa bizitzeko, besteak eginez/sentituz/pentsatuz ezagutzeko, ez rol sozialen arabera, rol horiek erraztu egiten baitute Botereak gu gidatzea eta gidatuak izan gaitezen onartzea (Michel FOUCAULT).

Hiru arazo/blokeo hauek markatu dute kultura herrikoiekin egiten den lana:

- Lehena izan da idatzizko hizkuntza hizkuntza unibertsala dela, gainerako hizkuntzak ulertzeko gakoa.
- Bigarrena da kultura herrikoiei buruz singularrean hitz egitea, bere ezaugarri nagusia hautsita: aniztasuna. Eta, bide batez, uniformizatuz, beren funtzionamenduaren eta posizioaren azalpen estrukturala eman daiteke, ikuspegi

dialektikoa saihestuz, hain zuzen ere eraikitze kolektiborantz zabaltzen duen ikuspegia, kultura herrikoien beste ezaugarri nagusi bat.

- Hirugarrena da jabekuntza kulturala, edukietarantz begiratzera behartzen gaituena, harreman-moduak eta egunerokotasuna bizitzeko moduak bigarren mailan utzita, kultura herrikoiekin/etatik lan egiteko gune nagusia. Tresna garrantzitsuenetako bat jabekuntza horretan Eskola da (eskola zentripetua).

Emmanuel LIZCANOren hitzetan (1984:10), “idazketak, zientziari emandako bultzadarengatik ondo irabazitako ospea baldin badu ere, hau idazten duenak idazketa sostengu gisa erabiltzeaz gain plazer fisikoa ere lortu arren, ez dio inori ahozko kulturen lurra basamortu bihurtzeko eskumenik ematen. Ez dute idazketarik izango, baina guk faltan ditugun beste lorpen batzuk dituzte, eta- nik dakidala- ez dute inoiz kulturarik eza edo superstizioarengatik geure liburuak sutara eramango dituen *ahozkotasunaren* aldeko kanpainarik hasi. Letra eta gobernuko jende hori: ahozko hitzen kulturak ez dira soilik urrutiko kontinenteetan bizi. Euren hitza daukate ijito eta euskaldun, galego eta andaluziar, geure haurrak eta geure barrenetan ditugun amildegi inkontzientek, hain ikasiak garenok ere. Juan de Mairenak ondo zekien bezala, oraindik oso litekeena da, geure artean esan dezagun, ezagutza unibertsitarioak folkloreakin, herriaren jakintzarekin ezin lehiatzea. Utz itzazue, utz gaitzazue, utz dezagun geure burua bakean!”.

Edo Hans Magnus ENZENSBERGERek (1986:7) planteatzen digun bezala, “ inoiz ez da izan kontua idatzizko kulturaren bidea zelaitzea, eta are gutxiago gizakiak adingabetasunetik askatzea. Mintzagai zen progresoa oso bestelako kontua zen. Alfabetatugabeak gizakiaren klasetatik baxuenera otzantzea zen, fantasia eta tema indarrez kentzea, ondoren, euren giharren

indarra eta euren eskuen trebezia esplotatzeaz gain, euren burua ere ustiatzeko”.

Idazmenaren eta bere eratorrien diktaduraren aurrean, ahozko kulturek subjektuen ahotsak askatzen dituzte, objektibotasunaren aitzakia zalantzan jarriz, edo, Daniel BERTAUXek esan bezala (1979:25) “bizirik dagoena gauza bihurtuz eta gatazka eta kontraesana egituratuz”; horrek behartu gaitu metodologiak alde batera utzi eta egiteko formak eraikitzen joatera, subjektuen pentsatzea/sentitzea/egitea askatzeko: Egiteko modu hauek mugakoak dira, kutsatuak eta mestizoak, prozesu sozialetara etengabe egokitzen ari direnak. F. ELEGÖTEN hitzetan (1978:9), “beren barne-logika aktoreen praktiken eta adierazgarritasunaren bitartez azalera dadila”, bitartekaritza sozial berriak indartzeko, prozesu sozial horiek berauek aberasteko balioko dutenak. Jendearekin eta jendearengandik lan egiteko modu hauek dira ilusionismo sozialetik proposatzen ditugunak..

Ahozko kultura horien aurrean:

- Merkatuak entzute-jarrera garatu du. Jakintza eta hizkera horiek adierazten diren modu eta zeinuen gaineko arreta; beraingandik ikasi eta masa hizkera bihurtu ahal izateko.
- Estatuak jarrera kritikoa garatu du. Susmoa du jakintza eta hizkera horiek zer ezkutatu, distortsionatu edo estaltzen ari ote diren. Horri erantzun egin nahi dio, egia ezagutarazteko eta *ezagutzaren Argia ezartzeko, ezjakintasunaren iluntasuna nagusi den mundu horretan.*

Kultura herrikoiek, ordea, beren alogikak konfiantzan, zaintzan, bizipozan, itxaropenean eta elkarren arteko beharrean oinarritzen dituzte; jabe-gabetzearen zutabeetan, hain zuzen ere. Eguneroko bizitzan, garrantzitsuena ez da edukia, harreman moduak baizik, kaosaren esperientzia sortzailean, irekitzeko

irekitzen delarik, identifikazio prozesuak erraztuz. Identifikazioa ulertu behar da esanahien ekoizpen prozesu baten modura, ingurune sozial, kultural eta naturalaren erreferentzia duena. Hortaz, elkarreragin eta komunikazio fenomeno soziala izango litzateke, norbanakoei beren inguruko mundua interpretatzeko gaitasuna ematen diena.

Leku askotatik pasatzen zen historia
Hitz bakoitza zalantza bat zen
eta kontzientzia bakoitzaren gakoa hautatzea.
Eta zuri, horren txiki eta munduaren laburpen,
denak su hartu behar zizun mairuak ikusi zenituenean
hitz bakoitzaren itsasertzean.

Leku askotatik pasatzen zen historia.
Mundua hezurrez ereindako lur-eremu zabala zen
eta barazkiak noizpait hazi ziren
gorpuen bizi-zukuetatik elikatuta.
Eta jakin nuen lurrek ureztatutako hondakinek
erraiak ernalduko zizkiela bihar.

Horregatik ez da arraroa askok ez ulertzea,
askok jakin baikenuen norantza berei buruz.
Horregatik ez da arraroa inork ez menderatzea
bere mundu guztien bridak.

“Por muchos lugares”
Silvio Rodríguez (1968)

Ivan ILLICHek kontatu zuen eran (2015:42), “oraindik gogoan dut Chicagon 1964an izan nuen esperientzia txundigarria. Mintegi bateko beste kide batzuekin batera eserita nengoen mahai baten inguruan; nire aurrez aurre, antropologo gazte bat

zegoen. Nire ustez erabakigarri zen elkarrizketako une batean, gazte horrek zera esan zidan: *'Illich, ez zait iristen esaten ari zarena; ez zara nirekin komunikatzen ari'*. Nire bizitzan lehen aldiz, kontzientzia hartu nuen norbait nirekin ari zela, ez pertsona bat banintz bezala, transmisore gisa baizik. Hasierako nahastearen ostean, iraindua sentitu nintzen. Nik pentsatzen nuen pertsona horri erantzuten aritu nintzela, baina bera gure elkarrizketa zerbait orokor gisa esperimentatzen ari zen: *giza-komunikazio era gisa*". Ezagutza eta jakintzak gatazkan, autoretza eta erreferentzia kontraesanean.

Jakintzak almazuelak bezala eraikitzen dira: zaharra eta berria elkarren artean josten dira eta funtzio desberdinak ematen zaizkie, ez da diseinua, joskintza baizik, eta gero balio ez badizu, desjosi egin dezakezu eta zerbait berria egin beste oihal puska batzuk erabiliz, une horretan behar duzun hori egiteko, kolektiboki konpartituz eta eraikiz. Hain zuzen ere, diseinatzaile handiek egiten dutenaren kontrakoa, hauek diseinuak, arropak, eramateko moduak lapurtu egiten dituzte eta autoretza jartzen diete (*"homeless"* modarekin pasa den bezala). Autoreak bidegabeko jabetze kulturala egiten du, traizio bat da ez dielako baliorik ematen beste pertsona batzuegandik jaso duen ezagutza, eta gainera, traizio horretan sakontzen du, Agustín GARCÍA CALVOk esan bezala (2009): *"Amos-ekiko independentziaren kontu hori, eskuzabaltasun hori, soilik hipokresia handiz euts dakioke gaur egungo intelektualen egoeran. Boterea bera bezala, Dirua bezala, Etorkezunaren zerbitzura daude. Helburuekiko askatasunik ez, egia ezezagunaren bilaketarik ez; aitzitik, diskurtsoak, liburuak eta bestelako ekoizpenak, jendeari inposatzen zaizkion sinismenen egia faltsua baieztatzen. Hara nora iritsi garen."*

Nola ebatzen da autoretzaren dilema kultura herrikoietan? Autoretik erreferentziara pasaz: *bada familia bat Fuente de Cantos-en ikaragarritzko gaztak egiten dituen esne gordina erabiliz, ez dut halako besterik dastatu inoiz*, taldeko zerbait da, leku batekoa, ahoz transmititua... ezagutzaren bidea apurtzen

duena, autorearen identitatea hausten du pertsonen, lekuen eta jakintzen identifikazioaren bitartez. Edo, beste ikuspegi batetik, idatzizkotik, Colectivo SITUACIONESek planteatzen duen modura (2004): “Halako zerbait gertatzen zaigu argitalpenekin: bat-batean sortzen zaizkigun beharrak dira beste esperientzia batzuk ekartzeko, beraiekin batera luzatzeko, baina ez dute adierazten beharrezko fase bat sistema zabalago batean.”

Diskurtoak hizkerak (ahozkoa, idatzia, gorputzekoa, keinuzkoa...), jakintzak eta ezagutzak adierazteko moduak dira. DISkurtoa gaitasun arrazionala/emoziozkoa/ akziozkoa izango litzateke gauza batzuk besteetatik inferitzen direnak, bere printzipioetatik erauzten direnak, hau da, bere “kurtsotik”. DisKURTSOa gaitasun arrazionala/emoziozkoa/akziozkoa litzateke gauza batzuk besteetatik deduzitzen direnak, printzipioak ordenatuz, hurrenkeran jarritz, hau da, bere “kurtsotan”; disKURTSOak gidatzen gaitu eta Botereak gida gaitzan eragiten du. DISkurtoak, berriz, bat-batekoa, efimeroa, aurreikusi ezin dena indartzen du, eguneroko bizitzaren autogestioa, alegia.

Diskurtoak ez lirateke guretzat soilik komunikatzeko bitartekoak (bi pertsona edo gehiago elkar ulertzen laguntzeko zerbait), komunikatzaileek dioen moduan, ezta ekoizpenerako bitarteko bat ere (lan bat egiten laguntzen duen zerbait), Raymond WILLIAMSek proposatu bezala (1977), *bitartekari bat baizik*: komunikatzeko askotariko moduen eta gizarte mugimenduen arteko artikulazioak, kultura herrikoien aniztasunean murgildutako denbora desberdinetan gertatzen direnak. Horregatik da beharrezkoa *diskurtoetatik lan egitea* eraldaketarako partaidetzako edozein ekimenetan, diskurtoek, bitartekari gisa, prozesuak, praxika sozialak... kontatzen dizkigutelako, egoerak eraikiz/eraitsiz. Guretzat, esan den horretatik abiatu behar da (bai bere forman eta bai bere edukian) eta gero bestelako kontuei erreparatu, ulertzeko zergatik esan den esan dena; baina gure helmuga ez da jakitea,

baizik eta jakin-mina, ekintza eta partaidetza ahalbidetzea, eta ondorioz, sormenak landu behar ditugu jabe-gabetzerantz zabaltzeko eta hala, eguneroko bizitzaren autogestioa errazteko.

Zer da jabe-gabetzea? Jabe-gabetzea boterea uztea baino ez da (“*hacer dejación*”) (behekoenganantz eta ingurune sozial eta naturalarekin harmonian) eraikitze kolektiboa ahalbidetuko duena. Botere uzte hau bizitzaren edozein eremutan egin daiteke (familia harremanetan, lagunartean, lanean, elkartasunean...), banakakoa izan daiteke (ni aita/ama/semi/alaba gisa..., ni adiskide gisa, ni nagusi gisa, edo irakasle gisa, edo mediku gisa, edo funtzionario gisa, edo aktibista gisa...), kolektiboa izan daiteke (EZLNk ahalbidetu zuena 2000 urtean mugimendu politiko bihurtu zenean, hau da, ejerzitoaren boterea utzita, Chiapaseko herriek euren oraina eta geroa kolektiboki eraiki zezaten: Mundu Berria).

Hizkuntzaren jabe-gabetzea botere hori uztea baino ez da, Estatuak eta Merkatuak hizkuntza suntsi dezaten galarazteko, hizkuntza komuna da!!! Ahozkoaren balioa onartuko duen espazioa zabaltzea, eguneroko bizitzako espazio eta denborak babestea, ahozkoaren eta idatzizkoaren arteko truke horizontalak egon daitezten. Kultura herrikoiek duten txirikordatzeko era horiek...

Kultura herrikoak harreman pertsonartekoetan eta kolektiboetan oinarritzen dira, ingurunearekin batera. Espazio eta denbora zehatzetan sortzen dira, orokorrean lokalki eta auzokideekin. Beraien mundu-ikuskerak islatu egiten dituzte,aldi berean, kultura ofizialen eta masa kulturen bazterketa eta onarpena. Oreka ezegonkor honek, kultura hauek galtzea edo beste kulturek xurgatzea. Gainera, ez dugu ahaztu behar kultura herrikoiek hainbat joera estruktural elkarlotzen dituztela: etnia, gizarte maila, lan-kultura, generoa eta adina; eta hauek elkarlotzeaz gain, aberastu eta dibertsifikatu egiten dituzte.

Kultura herrikoiak, bizitzeko modu bat izanik, ezin daitezke azaldu eguneroko espazio eta denboretan sentitu/pentsatu/egin gabe, eta errepikapen sortzailearen bidez sortzen dira etengabe. E. MORÍNEk dioen eran (2001:46-47), “unitate konplexuak, gizakia edo gizartea kasu, dimentsioaniztunak dira; honela, gizakia aldi berean biologoa, psikikoa, soziala, afektiboa eta arrazionala da. Gizarteak dimentsio historikoak, ekonomikoak, soziologikoak, erlijiosoak... ditu bere baitan. Jakintza egokiak dimentsio aniztasun hau onartu egin behar du eta bere datuak bertan txertatu (...).

Jakintza egokiak konplexutasunari aurre eman behar dio. *Complexus* hitzak esan nahi du elkarren artean josita dagoena; hala da, konplexutasuna dago osotasuna eratzen duten elementuak banaezinak direnean”.

Kultura herrikoiak dira eraldatzeko ahalmena dutenak: aniztasuna eta horizontaltasuna, egokitzeko, erresistentziarako eta eguneroko bizitzaz gozatzeko gaitasunari lotuta; eraldatze prozesu komunitarioen sortzaile/indartzaile dira. Kultura herrikoiak jakintza kolektiboak berreskuratzen eta berpizten dituzte, bat-bateko trukeekin, gizarte laboreekin, elkarren arteko laguntzekin, harreman afektiboekin, desikasteekin eta ikaste berrietarako irekitzeekin batera... jakintza-iturri agorrezinak dira.

Kultura herrikoiaren aurrean, Estatuaren eta Merkatuaren interesa da lurraldetzea, eta hori bere tresnekin egiten du: Idazketa, Kultura, Eskola, Nazioa... horregatik dira horren garrantzitsuak eta gure bizitzaren parte handi bat hartzen dute lurralde eta ordutegiak, eguneroko bizitza kolonizatzen saiatzen direnak; bizitako eta eraikitako denboraren suntsipena ezaugarritzen duen prozesu bat bizitzen ari gara. Kulturen lurraldetasuna eguneroko bizitzako espazioa, espazio komuna, espazio pribatu/espazio publiko bihurtzen denean, horrela dena

denbora objektibatu batek markatua geratzen da (ordutegia) – denontzat berbera-, lurralde bihurtutako espazio bat, eta pertsona batzuk parte hartzetik begiratzera pasatzen direnak: eraikitze kolektibotik ikuskizunera.

Zergatik dira horren garrantzitsuak espazio eta denborak kultura herrikoiek bizirauteko, hizkuntzaren jabe-gabetzearen ikuspegitik? Beharbada erantzuna haizeak darama eta beren ezaugarrien bidez iritsarazten zaigu. Espazio eta denboren ezaugarriak hauek dira:

- Dinamizitatea: espazio guztien arteko eta bertan bizi diren eta sortzen ari diren gizarte eta kultura guztien arteko komunikazio etengabea eta jariotsua.
- Mugimendua: kontzepzio kulturalak aldatzeko gaitasuna, bai materialak, bai sinbolikoak, kultura ezberdinen arteko garapen eta harreman etengabearen fruitu gisa.
- Aniztasuna: besteak ezagutzea eta onartzea, homogeneizaziaren aurka jarrita. Hori lurralde/ordutegi binomioarekin neutralizatzen saiatzen da, bizitako eta eraikitako denboraren suntsipenaren bitartez.

Epilogo: Hizkuntzaren jabe-gabetzea eta eskola

Nola lortu dute hizkuntza arautuaren kontzeptua inposatzea – uniformetasuna, egitura, sistema linguistikoa... –, hizkuntza ez bada inorena eta komuna bada? Nola transmititu da gutxi batzuek hizkuntza gobernatu dezaketelako ideia? Hortxe sartzen da derrigorrezko eskolaratzea, bertan bai, pertsona batzuek beste askoren gainean gobernatzen dute eta erabakitzen dute zer dagoen zuzen eta zer oker. Horrela bada, eskolak oso lurralde nabarmenak dira jendea otzantzeko eta diziplinatzeko, eta oso argi dago eskola oso interesatuta dagoela haurrei irakurtzen eta idazten ahalik eta goiztiarren irakasten. Zeregin temati horretan, ipuinak ere irakurriak dira eta modu errepikakorrean errepikatzen dira, eta horrela ezabatzen da ahozko kotasunaren kulturaren aniztasun handia.

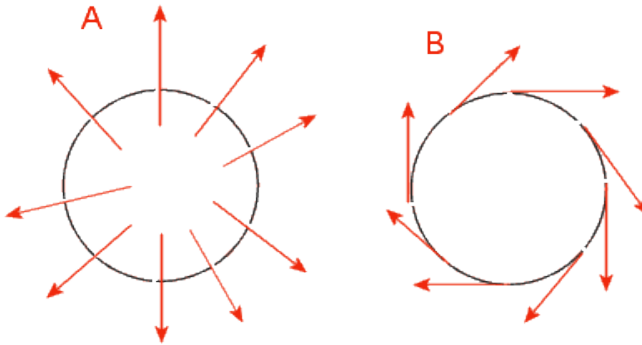
Ivan ILLICHek planteatzen duen moduan (2015:39 y 32), “ahozko gizarte batean, pasatako adierazpen bat soilik oroitaraz daiteke antzerako adierazpen baten bidez. Notazio ez alfabetikoak dituzten gizarteetan ere, diskurtsoak ez ditu bere hegala galtzen: behin esanda, betiko joan da. Notazio piktorikoak edo ideografikoak irakurleari ideia bat iradokitzen dio eta bera da hitza aurkitu behar diona. Testu alfabetikoak soinua tinkotzen du. Irakurtzen denean, idatzi dituenaren iraganeko esaldiak orainaldi bihurtzen dira. Orainaldia eraikitzeko material berri bat sortu da: duela asko desagertu ziren hiztunen hitz errealak (...).

Ahozko kultura batean, ez dago hiztegian bilatzen ohituta gauden tankerako 'hitzik'. Kultura mota horretan, ixiluneen artean dagoena silaba bat izan daiteke, edo klausula bat, baina ez gure atomoa, hitza. Igorpen guztiek hegala dituztela dirudi, esaten ia amaitu aurretik dagoeneko betiko joan baitira. Gertakari hauek lerro batean tinkatzea, momifikatzea, ondoren berpizteko, hori ezin da pentsatu ere egin. Horregatik, ahozko

kulturetan oroimena ezin da ulertu biltegi gisa edo argizarizko taulatxo gisa”.

Jesús MARTÍN-BARBEROren arabera (2015:51), “bada 'leku' bat non idatzizkoen dibertsitatea lehertu egiten den eta kulturen arteko gatazka bihurtzen den, leku hori eskola da. Baina eskolak ikus-entzuneke kulturarekin duen gatazka ezkutatu egiten du, ondorio moraletara mugatuz, eta horrela soilik kexu da bitarteko hauek (...) gazteei aisia lapurtzen dietela esanez, euren sineskortasuna eta idealismoa manipulatzeko dutela, azalakeria eta konformismoa sustatzen dutela, edozein zeregin seriori uko eginarazten dietela, irakurketa eta liburu exigenteari balioa lapurtzen diotela... Horrek zera esan nahi du: gatazka soilik hitz egingo luke eskola borrokan dabilela entretenimenduaren sasi-kulturaren, pasibotasun konformistaren eta analfabetismo berriaren aurka, hedatzen duena irudi eta musikaren zarata baino ez delarik”. Baina Jesús MARTÍN-BARBEROk proposatzen digun gatazka ulertzeko, bi eskola-motari buruz hitz egin beharko genuke: eskola zentrifugoa eta eskola zentripetua.

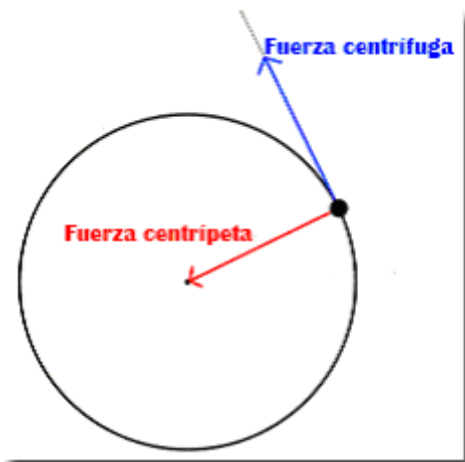
Indar zentrifugoek zentrutik ihes egiten dute, objektuak errotazio ardatzetik urrunarazteko joera dute eta indarraren espiraletik objektuek jauzi egin edo irten daitezzen eragiten dute ezustez. Indar zentripetuek beren eraginpeko objektuak zentzurantz bultzatzen dituzte eta mugimendu zirkularrari eusten dioten indarrak dira.

Irudiaren iturria: Ciencia Total

[<http://www.cienciatotal.es/ciencias/spip.php?article3332>]

Indar hauen analogiari segiz, eskola nagusiak barrurantz biratzen du, eskolatik kanpo dagoena harrapatzen du eta bere indarpera eramaten du. Eskola nagusiaren bertsio alternatiboenetan ere, esaterako, ikas-komunitateen kasuan, eskola-inguruan dagoena hartzen dute eta eskolaren elementu gisa sartzen dute (herriko istorioak, auzokideen edo familien trebetasunak edo ideiak...) zirkulari eusteko, harremanak beti barruraka eramanez. Eskola zentripetuak uniformizatu egiten du, eta bere inguruan basamortu kulturala sortzen du, Eskola kulturaren gunean kokatuta. Eta eskola zentripetuak daude bai eskola publikoen artean eta bai eskola pribatuen artean, eskola kontzertatuetan, eskola ez kontzertatuetan, eskola libreetan...

Irudiaren iturria: El blog del Dr. Infierno
[<http://www.drinfierno.es/pilotaje/equilibrio.htm>]

Hezkuntzaren jabe-gabetzeak, oster, zentrutik ihes eginez lan egitea proposatzen du, gauzek kanporaka alde egin dezaten ahalbidetuz, horrela eskolan sortzen dena komunitatean partekatzen da, irekitzeko irekiz, eta irekia dagoenez, komunitatetik eskolarako fluxua eta eragina ere posible eginez. Eskola zentrifugoa sustatu beharko litzateke, eskolako ezagutzak komunitatean mugi daitezten eragiten baitu, eskolak zentraltasunari eutsi gabe, eskola komunitateko beste espazio bat izan dadin. Eta eskola zentrifugoak daude bai eskola publikoen artean eta bai eskola pribatuen artean, eskola kontzertatuetan, eskola ez kontzertatuetan, eskola libreetan...

Berez, ez gara eskola publiko edo pribatuaz hitz egiten ari, gure gaia ez da zein den eskolaren jabea, baizik eta nork erabiltzen duen eta nola. Eta horregatik, eskola komun baten alde egiten dugu, komuna komunitarioa izateagatik, dauden espazioak komunitateak berdintasunez erabiltzen dituen, kolektiboki sortuz eta eraikiz, kultura herrikoiak sortu eta sustatzeko identifikazioak eraginez, jakintza herrikoiak bestelako

ezagutzekin nahasten segi daitezten, bai ezagutza lokalak eta bai supralokalak.

Dinamika zentrifugo horiekin, komunetik erabiltzen direnak, ahozkoari balio berezia eman nahi diegu, ahozkoaren konplexutasunei, hizketa “komunikazio” gisa tratatu ordez, mezua ulertzetik hiztuna ulertzerara, jendea ulertzerara pasatzeko. Alegia, harreman moduak lehen mailan jarri eta egitura linguistikoak eta beren edukiak bigarren mailan kokatu, jendeak erabiltzeko moduko tresna gisa ulertuta. Norena da hizkuntza?

Bibliografia

Daniel BERTAUX (1979) *Ecrire la sociologie*. Information en Sciences Sociales nº 18.

Ángel CALLE (2008) (*Nuevos*) *Cultivos sociales*. Cuchará y paso atrás nº 18. Sevilla.

COLECTIVO SITUACIONES Y UNIVERSIDAD TRASHUMANTE (2004) Universidad trashumante (territorios, redes, lenguajes). Ed. Tinta Limón. Buenos Aires.

Hans Magnus ENZENSBERGER (2015) *Elogio del analfabeto*. En Javier ENCINA, Ainhoa EZEIZA, Desempoderamiento, juego y oralidad. Editorial Bitiji-Toreador de Pájaros/Colectivo de Ilusionistas Sociales. Sevilla/Donostia.

Agustín GARCÍA CALVO (2009) Conferencia: *El papel del intelectual*. Lleida, 13 de marzo.

(2015) *La lengua, señores...* En Javier ENCINA, Ainhoa EZEIZA, Desempoderamiento, juego y oralidad. Editorial Bitiji-Toreador de Pájaros/Colectivo de Ilusionistas Sociales. Sevilla/Donostia.

Fanch ELEGOËT (1978) *La société paysanne bretonne par l'approche biographique*. Ponencia presentada al 9º Congreso Mundial de Sociología.

Javier ENCINA (2010) *De cómo trabajar las historias orales desde el ilusionismo social*. En Javier ENCINA y otr@s (coord.), *Las culturas populares*. Editorial Atrapasueños. Sevilla.

(2006) *Análisis desde los discursos. La investigación como praxis social*. En Javier ENCINA y otr@s (coord.), *Del dicho al hecho andando ese trecho*. Editorial Atrapasueños. Sevilla.

Javier ENCINA y Mª Ángeles ÁVILA (2014) *El desempoderamiento. Viviendo la construcción de un nuevo mundo sin poder*. Edita Colectivo de Ilusionistas Sociales. Sevilla.

Javier ENCINA, Mª Ángeles ÁVILA y otr@s (2011) *Participando con y desde la gente*. Edita UNILCO-espacio nómada. Sevilla.

Javier ENCINA, Beatriz LUQUE y Mª Ángeles ÁVILA (2009) *La comunicación en los procesos de participación. De las mediaciones consentidas a las mediaciones deseadas*. En Javier ENCINA y otr@s (coord.), *Comunicación popular o comunicación alternativa. ¿Un falso dilema?*. Editorial Atrapasueños. Sevilla.

Michel FOUCAULT (1988) *Cómo se ejerce el poder*. En la red [<http://www.unizar.es/deproyecto/programas/docusocjur/FoucaultPoder.pdf>].

Ivan ILLICH (2015) *Un alegato en favor de la investigación de la cultura escrita lega*. En Javier ENCINA, Ainhoa EZEIZA, *Desempoderamiento, juego y oralidad*. Editorial Bitiji-Toreador de Pájaros/Colectivo de Ilusionistas Sociales. Sevilla/Donostia.

Emmanuel LIZCANO (1984) *Cuando no saber escribir es no saber escribir*. Liberación; jueves, 8 de noviembre.

Jesús MARTÍN-BARBERO (2015) *Nuevos modos de leer*. En Javier ENCINA, Ainhoa EZEIZA, *Desempoderamiento, juego y oralidad*. Editorial Bitiji-Toreador de Pájaros/Colectivo de Ilusionistas Sociales. Sevilla/Donostia.

Edgar MORÍN (2001) Los siete saberes necesarios para la educación del futuro. Editorial Paidós. Barcelona.

UNILCO-espacio nómada (2010) *Culturas populares*. En Javier ENCINA y otr@s (coord.), Las culturas populares. Editorial Atrapasueños. Sevilla.

Raymond WILLIAMS (1977) *Marxism and literature*. Oxford University Press.